

DOSYA/DERLEME**REFAH DEVLETİ
VE
SOSYAL POLİTİKALAR***İpek EREN****1.0. Giriş**

Bu çalışma, ikinci dünya savaşından, 1980'li yılların başına kadar ki dönemde, gelişmiş kapitalist ekonomilerde, yaygın bir siyasal kurum haline gelen refah devletinin, ortaya çıkış nedenlerini, belli başlı biçimlerini, ve işlevlerini inceleyen, bir derleme niteliğindedir. Çalışma içerisinde, refah devletini, birbirini tamamlayan iki kavramsal düzeyde incelemekteyiz. İlk bölümde, hem kuramsal hem de görgül düzlemde, kapitalist sistemin 1929 krizinden sonra, işlevleri ve toplumsal meşruiyet açılarından, klasik liberal devlet tipinden farklılaşan, refah devletinin ortaya çıkışı incelenmektedir. İzleyen bölümde ise, ikinci dünya savaşından sonra, Amerikan hegemonyası altında oluşturulan siyasal iktisatın, önemli yapı taşlarından biri haline gelen refah devletinin işlevleri tartışılacaktır. Bu çerçeveden bakıldığında, refah devleti, kapitalist sisteme içsel olan krizlerin, kamunun sosyo-ekonomik yaşama yaygın müdahalesi aracılığı ile kontrol edilerek, hem sistemin Fordist birikim modeli çerçevesinde devamını, hem de Sovyetler Birliği tarafından temsil edilen, alternatif bir ekonomik ve siyasi sistemin tehdidi karşısında, kapitalist ve liberal demokratik rejimlerin, geniş halk kitleleri gözünde meşruiyetini sağlayan, bir devlet biçimidir.

İkinci düzeyde ise, refah devletini daha dar bir anlamda, devletin sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin üretim ve sunumunda üstlendiği rol olarak inceleyeceğiz. Burada kastımız, devletin serbest pazar ekonomisinin işleyişine, vatandaşlarına minimum bir gelir düzeyi ve hastalık,

yaşlılık, işsizlik gibi risklere karşı korunma sağlayacak şekilde, müdahale etmesidir. Refah devleti, ikinci dünya savaşından sonra, tüm gelişmiş kapitalist ekonomilerde görülen ortak bir model olarak ortaya çıksa da, bu kavram içerisinde özetlenen, devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesinin nitelik, nicelik ve sonuçları, söz konusu ekonomilerde önemli değişiklikler göstermiştir. Bu değişikliklerin en önemli kaynağı, siyasal bir kurum olan refah devletinin, söz konusu ülkelerde oluşumuna etki eden, toplumsal sınıfların, ve sınıf ittifaklarının tarihsel gelişiminde görülen farklılıklardır. Çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümleri, kısaca, farklı refah devleti modellerini ve sonuçlarını inceleyecektir.

2.0. Kapitalist Sistemin 1929 Krizi ve Refah Devletinin Ortaya Çıkışı

Kapitalist sistemin 1929 yılındaki birikim krizi, kamunun sosyo-ekonomik yaşama yaygın biçimde müdahalesini içeren, refah devletinin, hem kuramsal hem de uygulama olarak, serbest pazar ekonomisine bekçilik yapan liberal devlet anlayışına, alternatif haline gelmesinde en önemli faktör olmuştur (Şaylan, 1995).

New York borsasının çökmesiyle ortaya çıkan, ve hızla dünya ekonomisine yayılan 1929 krizinin en önemli göstergeleri, üretimde hızla düşen karlılık oranları, artan iflaslar, durma noktasına gelen yatırımlar, ve tüm bunlara bağlı olarak rekor düzeylere ulaşan işsizlik olmuştur. Liberal iktisat kuramının, devlet müdahalesini dışlayan ve piyasaların kendi haline bırakıldığı taktirde otomatik olarak yeniden denge bulacağını savunan önermeleri, krize çözüm bulamamış ve bir çok gelişmiş ülkenin, işsizliği diğer

*Öğr. Gör., ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ekonomilere ülkelere ihraç edebilmek amacıyla uyguladığı korumacı ticaret politikaları, ve devalüasyonlar, krizi daha da derinleştirmiştir.

İngiliz ekonomist John Maynard Keynes, daha sonraki dönemlerde refah devletinin iktisadi kuramsal düzeyini oluşturacak teorisini, kapitalist sistemin bu dönemde yaşadığı birikim krizini çözmeye yönelik olarak geliştirmiştir. Keynes'e göre, kapitalist piyasa modelinin en önemli eksikliği, sistemde bulunan aşırı üretim eğilimini karşılayacak etkin talebin yetersiz kalması, ve buna bağlı olarak, birikim sürecinin ortasında yatırım fırsatlarının cazibesini yitirmesidir (Brown, 1995:55). İktisadi canlılık dönemlerinde artan gelir ve birikimler, özellikle sermaye malları yatırımının artmasına yol açmakta, ancak bu yatırımlar artan tüketimle karşılanamadığı takdirde, krizler oluşmaktadır. Bir başka deyişle, yeterli etkin talebin oluşması, yüksek yatırım ve tüketim hadleri gerektirmektedir. Buna bağlı olarak, Keynesin bir başka çözümlenmesi de, toplumdaki gelir dağılımının marjinal tüketim eğilimini belirlediği ve gelir dağılımının eşit olmadığı toplumlarda, etkin talep yetersiz kalacağı için, krizlerin sürekli olacağıdır (Saybaşı, 1993).

Liberal iktisat teorisinin tersine, Keynes, piyasa mekanizmalarının kendi haline bırakıldığında etkin talebi oluşturan, yatırım ve tüketimde otomatik bir denge oluşacağını reddetmekte, ve dengenin oluşturulabilmesi için, devletin piyasalara müdahale etmesi gerektiğini savunmaktadır. Bir başka deyişle, iktisadi durgunluk dönemlerinde devlet, talep yönetimi ve mali politika araçları ile harcamalarını yükselterek, piyasadaki para dolaşımını arttırmalı, ve bu suretle ekonomideki yatırım ve tüketimi canlandırmalıdır. Bu çerçevede devlet, kriz dönemlerinde, özel sektörde yavaşlama gösteren yatırımları canlandırmak için, faiz hadlerini düşürerek, firmaların yatırım maliyetlerini azaltabilir, sermaye mallarını yenilemeleri için firmalara sübvansiyonlar verebilir, hatta özel sektörün girdi maliyetini düşürecek alanlarda bizzat kamu yatırımlarına girebilir. Talebi yükseltmeye yönelik olarak ise, devlet, sosyal güvenlik sistemi çerçevesinde sağlanan ödemeleri arttırarak, toplumun belirli kesimlerinin alım gücünü arttırabilir ve gelir dağılımını düzenleyebilir. Direk ve dolaylı vergi oranları da aynı amaçlara yönelik olarak düşürülebilir. Bu önlemler sayesinde yükselen talebin, yatırımları tetikleyerek, yeni istihdam alanları yaratacağı, ve ekonominin tekrar canlanacağı öngörülmektedir. Aşırı büyüme ve enflasyonun ortaya çıktığı iktisadi canlılık dönemlerinde ise, devlet, harcamalarını kısarak, ya da vergileri yükselterek, piyasadaki aşırı üretim ve tüketim eğilimini azaltmalı, ve enflasyonu kontrol altına almalıdır.

Keynes'in teorisinin, bu dönemde en önemli uygulaması, 1932 yılında, Amerikada başkan seçilen Franklin Delano Roosevelt'in, krizden çıkmak için uygulamaya koyduğu (New Deal-Yeni Düzen) ekonomik reform paketidir. Kısa ve uzun vadeli önlemlerden oluşan bu reform paketinin en önemli özelliği, kamu harcamaları aracılığı ile piyasadaki para dolaşımının, ve alım gücünün

arttırılmasıdır. Reform paketinde bulunan kısa vadeli önlemlerin en önemlileri, işsizlere iktisadi yardım sağlanması ve çiftçilere tarımda rasyonelizasyonun gerçekleştirilmesini sağlayacak, sübvansiyonlar verilmesiydi. Kısa vadeli önlemler arasında yer alan bir diğer uygulama ise, federal devletin finanse ettiği geniş çaplı kamu yatırımı projelerinin başlatılarak (örneğin toplu konut, baraj, okul, köprü, yol inşaatları), devletin bizzat istihdam yaratmasıydı. Amerikada, bu önlemler çerçevesinde kamu borçlanması, 1932-1940 yılları arasında iki kat artmıştır (Palmer, & Colton:1992;808).

Uzun döneme yönelik olarak alınan önlemler içinde en önemlileri ise, çalışan sınıfların sermayeye karşı siyasi gücünün arttırılması, ve tüm vatandaşlara asgari güvenceler sağlayacak bir sosyal güvenlik ağının oluşturulmasıydı (Palmer, & Colton:1992;809). Bu çerçevede yapılan yasal düzenlemeler ve sosyal güvenlik transferlerinin temel amacı, toplumdaki gelir dağılımı dengesizliklerini azaltarak, piyasada düzenli bir tüketim potansiyeli yaratmaktır. 1935'te çıkarılan sosyal güvenlik yasası, işsizlik, yaşlılık ve sakatlık sigortalarının devlet eli ile garantilenmesini sağlamıştır. Yine aynı yıl çıkartılan Ulusal İş Yasası, sendikalaşmayı kolaylaştırarak, işçilerin sendika kurma ve sendika üyesi olma hakkını güvence altına almış, ve işverenlerin, sendika kurulmasına müdahale etmesini ya da sendika üyelerine müdahale etmesini ayrımcılık yapmasını engellemiştir. Amerika'da, New Deal çerçevesinde gerçekleştirilen kamu harcamaları, ve reformlar, ekonomik krizden çıkılmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda, devletin, toplumdaki işlevi, ve memruiyeti ile ilgili hakim liberal anlayışı, önemli bir dönüşüme uğratmıştır (Palmer, & Colton:1992;810).

3.0. İkinci Dünya Savaşından sonra Oluşturulan Uluslararası Siyasi Ekonomide Refah Devletinin İşlevleri

Kapitalist sistemin 1929 buhranını aşmak üzere geliştirilen, ve New Deal projesi çerçevesinde Amerikada uygulanan refah devleti modeli, ikinci dünya savaşı sonrasında yeniden yapılanmanın en önemli parçalarından biri haline gelmiştir. Savaş sonrası dönemde gerçekleştirilen kapitalist gelişme, Amerika Birleşik Devletlerinin ekonomik ve ideolojik hegemonyası altında kurulan bir siyasi ekonomik sistem, ve önde gelen gelişmiş kapitalist ülkeler arasında, kurumsal, ideolojik, ve politika alanlarında sağlanan bir seri oйдаşma çerçevesinde gerçekleşmiştir (Gill, 1991; Cox, 1987). Bu oйдаşmanın ekonomik ve siyasal alanda en önemli paydaşları, Fordist birikim modelinin benimsenmesi, ve bu birikim modelinin refah devleti yapılanması ile desteklenmesidir. Söz konusu oйдаşmanın, ideolojik temeli ise, büyüme ve adaletçi gelir dağılımının, yatırım ve ticaretin liberalleştiği, uluslararası bir ekonomi ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi olarak özetlenebilir. Savaş sonrası benimsenen bu kapitalist gelişme modelinin şekillenmesindeki en önemli siyasal güç ise, başta Amerika olmak üzere, Avrupadaki gelişmiş kapitalist ekonomilerdeki, sanayi ve finans sermayesinin bazı fraksiyonları ile çalışan sınıfların örgütlenmeleri ve merkez siyasi partilerden oluşan, uluslararası tarihsel bir bloktur (Ibid).

Fordist birikim modeli, emekçi ve sermaye sınıfları arasında, üretimde Taylorist rasyonelleşme metodlarının uygulanması ile ortaya çıkan verimlilik artışlarının, reel ücretlere yansıtılmasına yönelik bir konsensusa dayanmaktadır (Lipietz, 1993:5). Bir başka deyişle, bu modelde makro-ekonomik büyüme, seri üretim ve seri tüketime dayalıdır. Refah devleti, savaş sonrasında gelişmiş kapitalist ekonomilerde, Fordist birikim modelini, ekonomik, sosyal ve siyasi yönden tamamlayan en önemli kurumlardan biri olmuştur. Ekonomik yönden, refah devletinin içerdiği karma ekonomi ve müdahaleci politikalar, birikim modelinin dayandığı, seri tüketim için gerekli olan etkin talebin yaratılmasında önemli rol oynamıştır. Savaş sonrası dönemde, bir çok gelişmiş kapitalist ülke, iktisadi durgunluk dönemlerinde refah devleti yapılanması çerçevesinde uygulanan talep yönetimi ve sosyal güvenlik politikaları sayesinde, gelir dağılımını düzenleyerek, talebi yüksek tutmuş ve yatırımların devamını sağlamıştır (Cox, 1987). Aynı zamanda, söz konusu talep yönetimi politikalarının yarattığı enflasyonist baskılar, devletin, emek ve sermaye örgütlenmeleri arasındaki toplu sözleşmelerde, koordinasyon rolünü üstlendiği korporatist temsil mekanizmaları sayesinde kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Söz konusu korporatist mekanizmalar, emek ve sermaye sınıfları arasında fiyat ve ücret artışlarına yönelik tavizlerin kararlaştırıldığı önemli kurumsal platformlar oluşturmuşlardır. Sosyal alanda ise, refah devleti Fordist birikim modelinin, seri üretime dayalı dinamiği ile uyumlu tüketim değerlerinin, yaygınlaştırılması ve pekiştirilmesi işlevini üstlenmiştir (Jessop, 1997). İdeolojik boyutta ise refah devleti, gelişmiş kapitalist ekonomilerde, Fordist üretime dayalı makro-ekonomik büyümenin toplumun tüm kesitleri tarafından paylaşılacağı eşit, adil, özgürlükçü bir değerler sisteminin kurumsal sembolü haline gelmiştir (Şaylan, 1995).

4.0. Refah Devleti Modellerinde Görülen Farklılaşmalar¹

Üçüncü bölümde, refah devleti yapılanmaları çerçevesinde geliştirilen sosyal politikalarının, gelir dağılımının düzenlenmesini sağlayarak, Fordist birikim rejiminin gerektirdiği tüketim koşullarını yaratmaya katkıda bulunduğunu belirtmiştik.

İkinci dünya savaşından sonra gelişmiş kapitalist ülkelerde refah devleti kapsamında uygulanan sosyal politikalar, a) sosyal güvenlik sistemleri, ve b) sosyal hizmetler, olmak üzere iki temel başlık altında incelenebilir. Sosyal güvenlik sistemlerini, devletin, vatandaşların çalışma hayatları ya da yaşlılık dönemlerinde, emek piyasasına katılmalarını engelleyen risk ve durumlar karşısında gelir düzeylerinde oluşacak dalgalanmalardan korumak üzere geliştirdiği ya da düzenlediği nakit transferleri olarak tanımlayabiliriz. Emeklilik hak ve aylıkları, yetim ya da dul aylıkları, işsizlik sigortası, kaza sigortası, ücretli doğum izni gibi yasal haklar çerçevesinde sağlanan ödemeler, sosyal güvenlik mekanizmalarına örnek olarak gösterilebilir. Sosyal hizmetler kapsamında ise, devletin, vatandaşların eğitim, sağlık, barınak gibi temel ihtiyaçlarını sağlamaya ve emek gücünün yeniden üretimine yönelik sunduğu ya da düzenlediği hizmetler gösterilebilir.

Her ne kadar, refah devleti kapsamında geliştirilen sosyal politikalar, ikinci dünya savaşından sonra, bütün gelişmiş kapitalist ekonomilerde yaygın bir model olarak ortaya çıksa da, refah devleti kavramı içerisinde özetlenen, devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesinin biçim, içerik, ve sonuçları, söz konusu ekonomilerde önemli farklılıklar göstermiştir.

Esping-Anderson (1990), onsekiz gelişmiş kapitalist ekonomide yaptığı araştırmada, refah devleti yapılanmaları çerçevesinde sunulan sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin

Tablo 1. Refah Devleti Rejimleri

Refah Devleti Rejimi	Devletin müdahale şekli	Sosyal hakların niteliği	Sosyal hakların eşitlik üzerindeki etkileri	Kamu özel sektör dengesi	Örnekler
Liberal Refah Devleti	Sosyal yardım	Dar kapsamlı, ve kısıtlı	Ekonomik eşitsizlikleri muhafazaya yönelik	Piyasa ağırlıklı	ABD, Kanada Australia
Muhafazakar Refah Devleti	Sosyal Sigorta	Kapsamı, içeriği ve faydalanma koşulları değişken	Sınıfsal ve statüye bağlı eşitsizlikleri muhafazaya yönelik	Kamu ağırlıklı	Almanya Avusturya, Fransa, İtalya
Sosyal Demokrat Refah Devleti	Evrensel	Yüksek ve toplumun her kesimine açık	Ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik	Kamu ağırlıklı	İskandinav ülkeleri

Esping-Anderson 1990 *The Three Worlds of Welfare Capitalism*

a) nitelik, b) toplumsal eşitlik ve c) sunumda devlet-özel sektör dengesi, gibi konularda önemli farklılaşmalar gösterdiklerini tespit etmiştir. Sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin niteliği ile kast edilen, işsizlik sigortası, emeklilik hakkı, sağlık ve eğitim gibi alanlarda devlet tarafından sunulan sosyal güvenlik ve hizmetlerin kapsamı ve niceliği, bireylerin bu hizmetlerden faydalanabilmelerini düzenleyen koşullar, hizmetlerin kullanımına getirilen sınırlamalardır. Toplumsal eşitliğe yönelik olarak kast edilen ise, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin nitelik ve sunum şekillerinin, toplumda varolan iktisadi, statü, ve sınıfa bağlı eşitsizlikler üzerindeki etkileridir. Kamu-özel sektör dengesi ise, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin sunumunda, kamu ve özel sektörün birbirlerini ne şekilde tamamladıklarıdır.

Esping-Anderson'un yukarıda açıkladığımız saptamaları, ikinci dünya savaşından sonra, devletin sosyo ekonomik yaşama müdahale şekillerine ilişkin ortaya çıkan üç farklı modelle örtüşmektedir (Myles, 1996:118). Sosyal yardım olarak tanımlanan ilk modelde, devlet tarafından sağlanan sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler sadece toplumun en alt gelir düzeyindeki grupları kapsamakta, toplumun üst gelir düzeyindeki gruplar, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını piyasa mekanizması çerçevesinde sağlamaktadır. Sosyal sigorta olarak adlandırılan ikinci modelde ise, devlet sosyal güvenlik ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını bireylerin çalışma hayatları boyunca sigorta sistemine yapmış oldukları katkılar ile orantılı olarak karşılamaktadır. Evrensel olarak nitelenen üçüncü modelde ise, devletin sunduğu sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden tüm bireyler vatandaşlık hakkı olarak faydalanmaktadır.

Söz konusu farklılıklar, ve sonuçları çerçevesinde, Esping-Anderson (1990) refah devleti yapılanmalarını, a) liberal refah devleti rejimleri, b) muhafazakar refah devleti rejimleri, ve c) sosyal demokrat refah devleti rejimleri olmak üzere üç farklı kategoride sınıflandırmaktadır. Her ne kadar her üç refah devleti rejimi de sosyal yardım, sosyal sigorta ve evrensel olarak nitelenen modellerin bir karışımını içermişse de, bu modellerden biri devlet müdahalesinin genel niteliğine hakim olmuştur (Esping-Anderson, 1990:28).

İçlerinde Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.), Kanada, ve Avustralya gibi Anglo Saxon ülkelerin bulunduğu, liberal refah devleti rejimlerinde, devlet, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin sunumunda temel olarak sosyal yardım prensibi ile hareket etmiştir. Sosyal güvenlik sistemi içerisinde, sosyal yardım prensibi çerçevesinde gerçekleştirilen gelir transferlerinin kapsamı, sadece toplumun en alt gelir gruplarını içerecek şekilde tasarlanmış ve bu kapsam doğrultusunda hizmetlerden faydalanabilme hakları son derece sıkı koşullara bağlanmıştır. Örneğin A. B.D.'de Muhtaç Çocuklara Yardım Programı (Aid to Families with Dependent Children) çerçevesinde dul, yetim ya da düşük gelirli ailelere çocuk bakımı için yapılan ödemeler ya da çalışan ancak düşük gelirli bireylere Ek Gelir Güvencesi (Supplemental Security

Income) kapsamında yapılan transferler, yine normalde ücrete tabi olan sağlık hizmetlerinin, düşük gelirli çalışan nüfusa ya da 65 yaşın üzerindeki vatandaşlara Medic Aid ve MediCare ve ve programları çerçevesinde ücretsiz olarak sunulması, bu çerçevede incelenebilir. Buna ek olarak, A.B.D.'de emeklilik sistemi ve işsizlik sigortası, sosyal sigorta modeli çerçevesinde, bireylerin çalışma hayatları boyunca ödemiş oldukları katkı paylarına bağlı olarak yürütülmektedir. Emeklilik sistemi federal devlet düzeyinde düzenlenirken, işsizlik sigortası ve faydalanma koşulları eyalet devletleri tarafından belirlenmektedir.

Liberal refah devleti rejimlerinde hem sosyal yardım, hemde sosyal sigorta sistemi çerçevesinde yapılan transferlerin miktarları, asgari ihtiyaçların karşılanması çerçevesinde son derece kısıtlıdır. Örneğin, Avrupa ülkelerinde emeklilik aylıkları, yaşlı nüfusun aylık gelirlerinin yüzde yetmiş ila yüzde seksenini oluştururken, bu oran A.B.D.'de sadece yüzde altmışta kalmaktadır (Smeeding et.al., 1993:8).

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi liberal refah devleti rejimlerinde devletin sosyo ekonomik yaşama müdahalesinde üstlendiği rol piyasa mekanizmalarının yerini almak değil, gelir dağılımında, piyasa mekanizmalarının egemenliğini hakim kılmaktır. Devletin sosyal yardım prensibi çerçevesinde sadece toplumun en alt gelir gruplarına, ya da sosyal sigorta kapsamında asgari ihtiyaçların karşılanmasına yönelik sunduğu hizmetler, orta ve üst gelir düzeyindeki grupları, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını özel sektörden sağlamaya teşvik etmektedir.

Bu anlayış içerisinde sunulan sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin, toplumsal eşitlik üzerindeki etkileri incelediğinde, söz konusu rejimlerin, farklı gelir grupları arasındaki iktisadi eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik değil, piyasa mekanizması çerçevesinde yaratılan iktisadi eşitsizlikleri güçlendirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Sosyal güvenlik hizmetlerinin niteliği ve faydalanma koşulları, bir yanda, devlete bağımlı düşük bir gelir grubu, diğer yanda ise sosyal güvenlik ihtiyaçlarını, özel sigortalarla temin eden, orta ve üst düzey gelir gruplarının oluşmasını sağlamaktadır ki, bu da toplumda bulunan iktisadi eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Ayrıca liberal refah devleti rejimlerinde, özel sektör tarafından verilen sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler devlet tarafından çeşitli vergi mekanizmaları ile sübvansede etmektedir.

İçlerinde İsveç, Norveç gibi İskandinav ülkelerinin bulunduğu sosyal demokrat refah devleti rejimlerinde ise, devletin sunduğu sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden tüm bireylerin vatandaşlık hakkı olarak faydalandığı evrensel model egemendir. Bu rejimlerde, toplumun tüm kesitlerini içeren tek bir sosyal güvenlik mekanizması bulunmaktadır ve vatandaşların hepsi, görece eşit haklardan faydalanmaktadır. Sosyal demokratik refah devleti rejimleri, aynı zamanda, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin içerik, nitelik ve kapsam bakımından en kuvvetli olduğu refah devleti modelidir.

Örneğin, bu ülkelerde iki kademededen oluşan emeklilik sisteminin ilk kademesini, tüm bireylerin vatandaşlık hakkı olarak (emek piyasasına katılımları ya da ihtiyaçlarına bakılmaksızın) faydalandığı, eşit miktarda yapılan, aylık bir ödeme oluşturmaktadır (Stephens, 1996: 34).² Bunun yanı sıra, devlet vatandaşlara işsizlik sigortası, çocuk yardımı, hastalık yardımı gibi transferleri de sağlamaktadır (Ginsburg, 2001:216; Gould, 1996:81). Ancak evrensel prensibin en etkin olarak işlediği alan, kamu eli ile sunulan sosyal hizmetlerdir. Eğitim, sağlık, yuva ve okul çağındaki çocuklara günlük bakım gibi sosyal hizmetlerden tüm bireyler vatandaşlık hakkı olarak yararlanmaktadır. Sosyal demokrat refah devleti rejimlerini liberal ve muhafazakar rejimlerden ayıran en önemli özellik olan kamusal sosyal hizmetler, İskandinav ülkelerinde sosyal harcamaların yarısından fazlasını oluşturmaktadır (Stephens, 1996:35).

Sosyal demokrat refah devleti rejimlerinde sosyal hizmetler alanında uygulanan bir diğer müdahale de devletin emek piyasasına yönelik izlediği aktif politikalaridir. Bu politikaların amacı, teknolojik gelişmeye bağlı olarak atıl duruma gelen işgücünün, yeniden eğitilerek, yeni iş sahalarına yerleştirilmesini sağlamaktır (Ginsburg, 2001). Örneğin İsveç'teki Emek Piyasası İdaresininin, düşüşe geçen sanayiler yüzünden işsiz kalan işçilerin, ülkenin güneyindeki yeni sanayi alanlarına göçünü kolaylaştıran, taşınma ve yerleşme masraflarını içeren maddi transferleri ve iş gücünün yeniden eğitimini sağlamak üzere açtığı eğitim merkezleri sanayinin ve işgücünün yeniden yapılandırılmasını ve yüksek istihdam düzeylerinin muhafaza edilmesini mümkün kılmıştır (Ginsburg, 2001).

Sosyal demokrat refah devleti rejimlerinde evrensel model çerçevesinde şekillenen devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesinin en önemli etkisi toplumsal eşitlik üzerinde görülmüştür. Bu rejimlerin temel amacı, toplumun en alt gelir gruplarının, asgari ihtiyaçlarını güvence altına almaktan öte, tüm toplumun yaşam standardını yüksek düzeye çıkartmak, ve bireysel özgürlükleri genişletmektir. Özellikle evrensel olarak sunulan sosyal hizmetler, gelir dağılımında eşitlik sağlamaya yönelik sosyal güvenlik transferlerini güçlendiren bir etki yaratmıştır (Saunders, 1991). Yaygın olarak sunulan sosyal hizmetlerin bir başka önemli etkisi ise kadınların işgücüne katılımını desteklemek olmuştur. Özellikle ücretli ve uzun süreli doğum izinleri, ve kamu tarafından sunulan çocuk bakımı hizmetleri İskandinav ülkelerinde kadınların işgücüne katılımını önemli ölçüde arttırmıştır (Stephens, 1996:38; Ginsburg, 2001:214). Diğer yandan evrensel olarak sunulan sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler tek bir kurumsal çatı altında ve kamu eli ile sağlandığından, bu rejimlerde, devlet, piyasa mekanizmalarının işleyişini önemli ölçüde daraltmaktadır. İçlerinde, Almanya, Avusturya, İtalya ve Fransa gibi ülkelerin bulunduğu muhafazakar refah devleti rejimlerinde ise, devletin sunduğu sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerde sosyal sigorta prensibi hakimdir. Sosyal sigorta sistemi, çalışan ve işverenlerin sigorta sistemine ücretleri ile orantılı olarak ödedikleri primler ile işlemekte, ve

bireylerin sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden faydalanmaları çalışma hayatları boyunca sosyal sigorta sistemine yaptıkları katılımlar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Örneğin, Almanyada sosyal güvenlik sistemi içerisinde sunulan temel transferlerin hepsi, (işsizlik, hastalık, kaza sigortaları, emeklilik aylıkları) sosyal sigorta kapsamı içerisinde (Goodin, et al., 1999). Liberal refah devleti rejimlerinden farklı olarak, muhafazakar refah devleti rejimlerinde sosyal sigorta sistemi çerçevesinde sağlanan transferlerin düzenlenmesindeki temel prensip, bireylerin çalışma dönemlerindeki gelir düzeyini muhafaza etmek olduğu için, ödeme miktarları oldukça yüksektir (Anderson, 1996:66).

Muhafazakar refah devleti rejimlerinin bir diğer özelliği de sosyal güvenlik hizmetlerinin sağlanmasına yönelik kurumsal yapının parçalanmışlığıdır. Bu rejimlerde işçi, memur ve beyaz yakalı personel gibi farklı meslek gruplarının, sağlık, emeklilik, işsizlik sigortası gibi sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuş, bağımsız kuruluşları bulunmaktadır. Örneğin Almanyada emeklilik sistemi, işçiler, ücretliler, madenciler, ve devlet memurları gibi meslek gruplarını kapsayan ayrı kurumlar tarafından idare edilmektedir (Esping Anderson, 1996:67). Bireylerin faydalandıkları sosyal güvenlik hizmetleri, söz konusu hizmetlerin kapsamı, niceliği, ve faydalanma koşulları, bağlı bulunulan sosyal güvenlik kurumuna göre değişmektedir. Özellikle devlet memurlarının, diğer mesleki gruplara göre, kapsam ve nitelik açısından çok daha geniş sosyal güvenlik haklarından faydalandıkları görülmektedir.

Muhafazakar refah devleti rejimlerinde uygulanan sosyal sigorta modeli, sosyal güvenlik transferlerini çalışmaya bağladığı için, bireylerin emek piyasasına katılımlarını teşvik etmektedir (Clasen, 1994). Sigortalı olmayan yada sigortadan aldıkları ödemeler daha önce ücretleri çerçevesinde yapabildikleri düşük katılım payları yüzünden yetersiz kalan bireylerin sosyal güvenlik ihtiyaçlarını tamamlayabilmek için sosyal yardım modeli uygulanmaktadır. Örneğin, Almanyada eyalet devletleri tarafından yürütülen sosyal yardım ödemelerinden faydalanabilmek için bireylerin kendi yada aile kaynaklarının geçimlerini karşılamadığını gösterme şartı aranmaktadır (Poole, 2001:154). Ancak, yine, liberal refah devleti rejimlerinden farklı olarak, sosyal yardım kapsamında yapılan ödemeler oldukça dolgundur (Anderson, 1996).

Toplumsal eşitlik açısından incelendiğinde, muhafazakar refah devleti rejimlerinde hizmet sunumunun kurumsal parçalanmışlığı ve buna bağlı olarak sunulan hizmetlerin değişken niteliklerinin, toplumdaki sınıf ve statüye bağlı hiyerarşileri muhafaza etmek, hatta pekiştirmek üzere tasarlandıkları görülmektedir. Ayrıca sosyal güvenlik transferleri, sosyal sigorta prensibi gereğince, çalışma hayatı boyunca ücret seviyesine göre düzenlenen katılım payları ile orantılı olarak yapıldığı için emek piyasası içindeki gelir dağılımı eşitsizlikleri, hastalık, işsizlik, ve emeklilikte de devam etmektedir

(Goodin, et.al, 1999:75). Örneğin Almanya da mavi yakalı işçilerin hastalık, ve işsizlik sigortası çerçevesinde hak kazandıkları transferler normal gelirlerinin yüzde kırkı düzeyinde kalırken, beyaz yakalı personelde bu oran yüzde altmış düzeyindedir (Clasen, 1994).

Muhafazakar refah devleti rejimlerinin bir diğer özelliği ise, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin düzenlenmesinde, erkeklerin eve ekmek getiren, kadınların ise aile bakımını üstlendiği, geleneksel ataerkil aile yapısının korunması ve geliştirilmesine yönelik güçlü eğilimler taşımalarıdır (Esping-Anderson, 1996:66). Bu rejimlerde, İskandinav ülkelerinde yaygınlıkla görülen ve kadınların işgücüne katılımında büyük kolaylık sağlayan, çocuk bakımı gibi sosyal hizmetlerden özellikle kaçınılmıştır (Lawson, 1996:35). Örneğin, sosyal güvenlik sisteminin kadınların birincil görevinin ev bakımı ve çocuk yetiştirmek olduğu anlayışı çerçevesinde şekillendirildiği Almanyada çalışan kadınlar anne olduktan sonra bir seri vergi muafiyetleri ile emek piyasasından çekilmeye teşvik edilmektedir. Ayrıca çalışmayan annelere sağlanan hamilelik ve çocuk bakımı ödemeleri, çocuklu ailelere sağlanan vergi muafiyetleri kadınları evlenmeye ve anneliğe teşvik etmektedir (Poole, 2001:154).

5.0.Refah Devleti Rejimlerinin Toplumsal Kökenleri

Refah devleti modelinin, ikinci dünya savaşından sonra yaygınlaşmasını incelerken, bu siyasi modelin, hem uluslarötesi (gelişmiş kapitalist ülkelerdeki üretim ve finans sermayesinin bazı fraksiyonları ile bu ülkelerdeki komünist olmayan sendikalar ve merkez siyasi partilerden oluşan uluslarötesi tarihsel blok), hem de ulusal düzeylerde (gelişmiş ülkelerde, çalışan ve sermaye sınıfları arasında), toplumsal bir oydaşmaya dayandığını belirtmiştik. Refah devleti rejimlerinde görülen ayrışmaların en önemli kaynağı, değişik ülkelerde, söz konusu oydaşmaya taraf olan sosyal sınıfların, kapitalizmin tarihsel gelişimi çerçevesinde farklılaşan oluşumları, ve bunun sonucunda, sosyal güvenlik sistemlerinin meydana gelmesine etki eden, sınıf ittifaklarında görülen değişikliklerdir (Esping-Anderson, 1990).

İkinci dünya savaşından sonra yaygınlaşan refah devleti modeli, sosyal hakların ve sosyal güvenlik sistemlerinin gelişiminde çok önemli bir dönüm noktası olmakla beraber, sosyal güvenlik hizmetlerinin temelini oluşturan sosyal hakların kazanımı, kıta Avrupasında onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllara uzanmaktadır. Bir başka deyişle, ikinci dünya savaşından sonra yaygınlaşan refah devleti modeli, değişik toplumsal formasyonlarda, yerleşik bulunan farklı sınıf ilişkileri, ve arkaik sosyal güvenlik mekanizmaları üzerine inşa edilmiştir. Bu sebeple, Esping-Anderson (1990), sosyal güvenlik hizmetlerinde görülen farklılaşmaların tarihsel gelişimine etki eden faktörleri incelerken, mutlakiyet rejimlerinin niteliği, katolik kilisesinin rolü, köylü ve orta sınıfların siyasi konumu, çalışan sınıfların siyasi hareketleri gibi faktörlere büyük önem atfetmektedir.

Örneğin, liberal refah devleti rejimlerinin, piyasa mekanizmalarının işleyişini hakim kılmaya yönelik sosyal haklar anlayışı, reform hareketinden sonra Katolik kilisesinin gücünü yitirdiği, mutlakiyet rejimlerinin zayıf olduğu, ve demokrasiye geçişin görece erken gerçekleştirildiği, ülkelerde gelişmiştir. Kapitalizmin gelişiminin ve sanayileşmenin bu erken döneminde, özellikle, köylü sınıfının durumu, sosyal hakların gelişimine etki eden, önemli bir faktör olmuştur. Emek yoğun olarak tarım yapan büyük toprak sahiplerinin siyasi güce sahip olduğu ülkelerde, sosyal güvenlik hizmetlerinin geliştirilmesi için gerekli olan yüksek vergilere gösterilen güçlü muhalefet, bu ülkelerde, sosyal hakların gelişimini kısıtlamıştır. Örneğin, A.B.D'de, evrensel bir sosyal sigorta sisteminin oluşturulmasının ve sosyal politikaların federal düzeyde genişletilmesinin önündeki en önemli siyasal engel, Güneyde çoğunlukla zenci emek gücüne dayalı olarak pamuk üretimi yapan büyük toprak sahiplerinin Demokrat Parti ve Kongre üzerindeki baskıları olmuştur (Esping-Anderson, 1990:30). Güney devletlerindeki toprak sahipleri, tarım işçilerinin New Deal çerçevesinde geliştirilen federal düzeydeki sosyal güvenlik sisteminin dışında tutulmasını, sosyal yardım ve işsizlik sigortasının idaresinin (örneğin faydalanma koşulları ve transfer miktarlarının belirlenmesi) eyalet devletlerinin hakimiyetine bırakılmasını sağlamışlar ve bu sayede 1960'lara kadar emek piyasasında ücretler üzerindeki kontrollerini muhafaza etmişlerdir (Myles, 1996:129; Clarke, 2001:120). 1970'lerde Başkan Nixon'ın tüm ailelere yıllık asgari bir gelir sağlamak amacı ile önerdiği 'Aile Yardım Planı'nına en büyük muhalefet yine Güneydeki eyaletlerden gelmiştir. Kabul edildiği taktirde, Güneydeki ortalama ücretleri üç kat arttıracak olan bu Plan, Temsilciler Meclisinde çoğunluğu Güney eyaletlerinden gelen muhalefet oyları sayesinde düşürülmüştür (Quadagno, 1994:184).

Görece sermaye yoğun tarım yapan, küçük toprak sahiplerinin baskın bulunduğu ülkelerde ise, köylü ve işçi sınıfları arasında, sosyal güvenlik hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik ittifaklar oluşturulması daha kolay olmuştur. Örneğin İskandinav ülkelerinde devlet yardımına bağımlı küçük toprak sahiplerinin, tarım ürünlerine fiyat desteği garantisini karşılığında sosyal demokrat harekete sağladıkları destek, refah devletinin evrensel model çerçevesinde şekillenmesine katkıda bulunmuştur (Esping-Anderson, 1990: 30).

Muhafazakar refah devleti rejimlerinin, toplumdaki statü ve hiyerarşiyi pekiştirmeye dayalı sosyal güvenlik anlayışının temelleri ise, 16.yüzyıldaki karşı reform hareketinden sonra Katolik kilisesinin sosyal etkisini muhafaza ettiği, mutlakiyet rejimlerinin güçlü olduğu, ve demokratikleşmenin görece geç gerçekleştirildiği ülkelerde, gelişmiştir. Bu rejimlerde, sosyal güvenlik hizmetlerinin kurumsal parçalanmışlığı, iki sebepten kaynaklanmıştır. Bunlardan ilki, Katolik kilisesinin, kapitalizmin bireyleri metalaştırarak, sosyalizmin ise eşitliği savunarak, toplumda hiyerarşiye dayalı organik uyumu tehdit ettiği öğretileridir. Diğer ise, bireyci liberal ideolojinin

ve kolektivist sosyalist hareketlerin, mutlakiyetçi rejimlere oluşturduğu tehdidi, toplumun değişik kesitlerine farklı sosyal güvenlik haklarını, devlet eli sağlayarak, bölmeyi amaçlayan muhafazakar elitlerdir. Örneğin, Almanya da Bismarck'ın ve Fransa da III. Napeleon'un ondokuzuncu yüzyılda tanıdıkları sınırlı güvenceler, özellikle çalışan sınıflar arasındaki ayrışmaları güçlendirecek ve bu sınıfların devlete bağımlılıklarını arttıracak şekilde tasarlanmıştır.

Bir başka deyişle, liberal ve muhafazakar refah devleti rejimlerinin temelini oluşturan sosyal güvenlik anlayışı, ve uygulaması, henüz çalışan sınıfların hareketleri henüz güçlenmeden yada bu hareketlerin gücünü azaltmaya yönelik olarak geliştirilmiştir. Çalışan sınıfların maddi çıkarları ile uyumlu, sosyal demokrat refah devleti prensipleri ve uygulaması ise, tarihsel olarak, görece geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. Varolan genel kanının aksine, işçi sınıfı ya da sosyal demokrat hareketlerin gücü, sosyal güvenlik haklarının genişletilmesini tek başına belirleyen, bağımsız bir değişken olamamıştır. İkinci dünya savaşından sonra, siyasi iktidara sahip olabilmek şansını bulan ve çalışan kesimleri temsil eden sosyal demokrat partiler, toplumdaki iktisadi ve statüye bağlı ayrışmaları ortadan kaldırmayı, ve evrensel hizmet sunumu prensiplerine dayalı, sosyal demokrat refah devleti uygulamalarını, ancak içlerinde buldukları iktidar yapısının müsaade ettiği sürece, gerçekleştirebilmişlerdir (Esping-Anderson, 1990:110). Örneğin İskandinav ülkelerinde, daha önceki dönemlerde ortaya çıkan liberal refah devleti rejimlerinin, sosyal demokrat prensipler çerçevesinde genişletilebilmesine katkıda bulunan en önemli faktörlerden biri, bu ülkelerde sağ partilerin kronik bölünmüşlükleridir. Sosyal demokrat hareketin İskandinav ülkelerindeki kadar aktif olduğu Avusturya da ise, sağ partilerin güçlü muhalefeti, muhafazakar refah devleti rejiminin dönüştürülebilmesinin önündeki önemli engellerden birini teşkil etmiştir (Esping-Anderson, 1990:107).

İkinci dünya savaşından sonraki dönemde, refah devleti yapılanmalarını ve sosyal güvenlik hizmetlerinin gelişimini belirleyen bir diğer önemli faktör ise orta sınıfların siyasi duruşu, olmuştur (Esping-Anderson, 1990: 31). İskandinav ülkelerinde, sosyal güvenlik sistemi kapsamında sunulan hizmetler, orta sınıfların beklentileri çerçevesinde yeniden yapılandırılarak, bu sınıflar, evrensel hizmetler sunan refah devletini destekleyen siyasi koalisyona dahil edilmiştir. İskandinav ülkelerinde bu amaca yönelik olarak geliştirilen en önemli mekanizma, devlet idaresindeki emeklilik sisteminin tüm vatandaşlara eşit bir aylık sağlayan ilk kademesinin, yine devlet idaresinde ancak sosyal sigorta prensibi çerçevesinde düzenlenen ve bireylerin kazançları ile orantılı olarak ödedikleri primler karşılığında emeklilik aylığı almalarına imkan sunan, ikinci bir kademe ile tamamlanması olmuştur (Ginsburg, 2001:202). İskandinav ülkelerinde, orta sınıfların sosyal demokrat refah devleti rejimlerine desteğini sağlayan diğer bir strateji ise, refah devleti kapsamında sunulan kamusal sosyal hizmetlerin genişletilmesidir. Kamusal sosyal hizmetlerin kapsamının

genişletilmesi bir yanda yeni orta sınıfların büyük ölçüde kamuda istihdamını sağlayarak onları sosyal demokrat refah devleti rejimlerinin önemli bir parçası haline getirmiş, diğer yandan da tüm vatandaşlara eşit haklar sunan evrensel modelin geliştirilmesini sağlamıştır (Anderson, 1990:31).

Diğer yandan, liberal rejimlerde hakim olan bireyci etik, ve muhafazakar rejimlerde, yerleşik sosyal güvenlik mekanizmaları içerisinde halihazırda elde edilmiş haklar, bu ülkelerdeki orta sınıfların, sosyal demokrat refah devletinin, evrensel hizmet sunumu prensibine uzak durmalarına sebep olmuştur. Örneğin İngiltere de devlet eli ile sunulan emeklilik sistemine İskandinav ülkelerinde olduğu gibi emeklilik aylıklarını geçmişteki katılımlara endeksleyen ikinci bir kademenin eklenmesi ancak 1979'da gerçekleştirilebilmiş, fakat Muhafazakar Parti iktidari döneminde devlet teşviklerinin özel emeklilik sigortaları lehine kullanılması sonucunda bu sistem büyük ölçüde işlerliğini kaybetmiştir (Hill, 2000:111). Diğer yandan, muhafazakar refah devleti rejimlerinde, sosyal sınıfların hali hazırda elde etmiş oldukları hakları korumak amacı ile evrensel hizmet sunumuna gösterdikleri muhalefet, sadece orta sınıflarlar da değil işçi sınıfında da görülen ortak bir eğilim olmuştur. Örneğin, ikinci dünya savaşı öncesinde, Almanya da, sendikalar tarafından idare edilen işsizlik sigortasını, federal düzeyde evrensel bir işsizlik sigortası ile değiştirmeye çalışan Alman Sosyal Demokrat Partisine en büyük muhalefeti, kontrolü altında tuttuğu finansal fonları ve idare yetkisini kaybetmek istemeyen, Genel Sendika Federasyonu göstermiştir. (Esping-Anderson, 1987:81).

6.0. Sonuç Yerine

Bu çalışmada ikinci dünya savaşından, 1980'lerin başına kadar gelişmiş kapitalist ülkelerde yaygın bir siyasal kurum haline gelen refah devletini, birbirini tamamlayan iki kavramsal düzeyde inceledik. Refah devletini, ilk olarak, savaş sonrası Amerikan hegemonyasında oluşturulan küresel siyasi ekonomik sistemin önemli yapı taşlarından biri olarak tanımladık. Toplumsal tabanı uluslararası ve ulusal düzeylerde sınıflararası ittifaklara dayalı ve kamunun sosyo-ekonomik yaşama yaygın müdahalesini içeren refah devleti bu dönemde Fordist birikim modelinin gerektirdiği etkin talebin yaratılmasında önemli bir rol oynamıştır. İdeolojik boyutta ise refah devleti, gelişmiş kapitalist ekonomilerde, Fordist üretime dayalı makro-ekonomik büyümenin toplumun tüm kesitleri tarafından paylaşılacağı eşit, adil, özgürlükçü bir değerler sisteminin kurumsal sembolü haline gelmiştir (Şaylan, 1995).

İkinci düzeyde ise, refah devleti kavramı içerisinde özetlenen devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesini, ikinci dünya savaşından sonra, gelişmiş kapitalist ülkelerde uygulanan sosyal politikalar özelinde inceledik. Her ne kadar refah devleti, ikinci dünya savaşından sonra, tüm gelişmiş kapitalist ekonomilerde görülen ortak bir model olarak ortaya çıksa da, bu kavram içerisinde özetlenen, devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesinin nitelik, nicelik ve sonuçları, söz konusu

ekonomilerde önemli değişiklikler göstermiştir. Esping Anderson (1990), liberal, muhafazakar, ve sosyal demokrat olarak sınıflandırdığı refah devleti rejimlerinde, devlet tarafından sunulan ya da düzenlenen sosyal politikaların, kapsam, nitelik, toplumsal eşitlik üzerindeki etki, ve hizmet sunumunda devlet-özel sektör dengesi gibi alanlarda önemli farklılıklar gösterdiğini tespit etmiştir. Bu değişikliklerin en önemli kaynağı, siyasal bir kurum olan refah devletinin, söz konusu ülkelerde toplumsal tabanını oluşturan sosyal sınıfların, kapitalizmin tarihsel gelişimi çerçevesinde farklılaşan oluşumları, ve bunun sonucunda, sosyal politikaların şekillenmesini sağlayan sınıfların ittifaklarında görülen değişikliklerdir (Esping-Anderson, 1990).

DİPNOTLAR

¹ Bu bölümde, farklı refah devleti modellerini konu alan incelemede, temel olarak, Gosta Esping-Anderson'ın (1990) "The Three Worlds of Welfare Capitalism" adlı eserinden faydalanılmıştır.

² Emeklilik sisteminin ikinci kademesini ise sosyal sigorta prensibi çerçevesinde tüm bireylerin çalışma hayatları boyunca sigorta sistemine gelirleri ile orantılı olarak ödedikleri primlere bağlı olarak hesaplanan aylıklar oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

Blomqvist, P. (2004). "The Choice Revolution: Privatisation of Swedish Welfare Services in the 1990s." *Social Policy and Administration* April, Vol.38

Brenner, R. (1998). *The Economics of Global Turbulence: A Special Report on the World Economy, 1950-1998*. New Left Review, Volume No:229/

Brown, B.M. (1995). *Models in Political Economy*. Penguin Books. 2nd Edition.

Clarke, J. (2001). *US Welfare: Variations on the Liberal Regime* Chapter 4 in *Comparing Welfare States*, 2nd Edition Cochrane, A., Clarke, J. & Gewirtz, S. (Eds.) Sage Publications.

Clasen, J., Freeman, R. (1994). (Eds.) *Social Policy in Germany* Hempel Hempstead Harvester Wheatsheaf cited in Poole, L. 2001

Cox, R. (1987). *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*. New York: Colombia Press.

Esping-Anderson G. (1987) "Citizenship and Socialism: De-commodification, and Solidarity in the Welfare State" Rein, Esping-Anderson, & Rainwater (Eds.) *Stagnation and Renewal in Social Policy: The Rise and Fall of Policy Regimes*. Armonk, New York: M. E. Sharp. cited in p.72 of Gooding et. Al. 2000

Esping-Anderson, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press.

Esping-Anderson, G. (1996) "Welfare States without Work: The Impasse of Labour Shedding and Familialism in Continental European Social Policy" in *Welfare States*

in Transition: National Adaptations in Global Economies Esping-Anderson

Gill, R. S. (1991). *American Hegemony, and the Trilateral Commission*.

Ginsburg, N. (2001) "Sweden: Social Democratic Case" Chapter 6 in *Comparing Welfare States*, 2nd Edition Cochrane, A., Clarke, J. & Gewirtz, S. (Eds.) Sage Publications.

Goodin, et.al. (2000). *Real Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge University Press.

Gould, A. (1996). "Sweden: The Last Bastion of Social Democracy" in *European Welfare Policy* V. George & P. Taylor-Gooby (Eds) Macmillan Press.

Hill, M. (2000). *Understanding Social Policy* 6th Edition, Blackwell Publishers

Jessop, B. (1997). "Capitalism and its Future", *Review of International Political Economy*, Vol.4, No:3.

Lawson, R. (1996). "Germany: Maintaining the Middle Way" in *European Welfare Policy*, V. George & P. Taylor-Gooby (Eds) Macmillan Press.

Lipietz, A. (1993). *Towards a New Economic Order: Post-Fordism, Ecology, and Democracy*. Polity Press.

Myles, J. (1996). "When Markets Fail: Social Welfare in Canada and the United States" in *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies* Esping-Anderson (Ed.) UNRISD Esping-Anderson (Ed.) UNRISD

Saunders, P. (1991). "Non Income and Relative Poverty in Comparative Perspective: Evidence for the Luxembourg Income Study." Paper delivered at *Comparative Studies of Welfare Development*, Helsinki, Finland, 29 August-1 September, 1991, cited p.37, Stephens, 1996.

Saybaşlı, K. (1993). *Liberalizm, Refah Devleti, Eleştiriler*. G. Şaylan 1995 *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. 'inde alıntı yapılmış, s.63

Şaylan, G. (1995). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. İmge Kitabevi.

Smeeding et al. (1993). "Going to Extremes: An International Perspective on the Economic Status of the U.S. Aged" *Luxembourg Income Study, Working Paper* No:87

Stephens, D.J. (1996) "The Scandinavian Welfare States: Achievements, Crisis and Prospects" in *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies* Esping-Anderson (Ed.) UNRISD

Palmer, R., Colton, J. (1992). *History of the Modern World*. McGraw-Hill, Inc. Seventh Edition.

Poole, L. (2001) "Germany: A Conservative Regime in Crisis" in *Comparing Welfare States*, 2nd Edition Cochrane, A., Clarke, J. & Gewirtz, S. (Eds.) Sage Publications.

Quadagno, J. (1994) . *The Colour of Welfare: How Racism undermined the War on Poverty*. New York: Oxford University Press, cited in Myles, J. 1996. "When Markets Fail: Social Welfare in Canada and the United States"